

אות

כתב עת לספרות ולתיאוריה

12
2024

גיליון
סתיו

עורכים מיכאל גלוזמן, מיכל ארבל, אורי ש. כהן
חברי המערכת חן אדלסבורג, גיא ארליך, איל בסן
רכזת המערכת הילה ברוקמן
מערכת מייעצת מיה ברזילי, אדריאנה ג'ייקובס, אבנר הולצמן, חנה נוה, מנחם פרי, חנה קרונפלד,
ורד קרתי שם־טוב, נעמה רוקם
עריכת טקסט ורד שמשי
עריכה גרפית מיכל סמו־קובץ ויעל ביכור, המשרד לעיצוב גרפי באוניברסיטת תל אביב

על העטיפה: דיוקן של הרולד שימל (באדיבות המשפחה, אוסף פרטי)

אות הוא כתב עת אקדמי שפיט היוצא אחת לשנה (שנתון) מטעם מרכז קיפ לחקר הספרות והתרבות העברית,
אוניברסיטת תל אביב
המאמרים המתפרסמים בכתב העת **אות** עוברים הליך שיפוט ומבוססים על כללי המחקר האקדמי

ISSN 2707-5680

© 2024 כל הזכויות שמורות למערכת אות, מרכז קיפ לחקר הספרות והתרבות העברית, בניין רוזנברג, אוניברסיטת תל אביב,
תל אביב 6997801

ot.kipp@gmail.com

הוצאת הקיבוץ המאוחד, ת.ד. 2104, בני ברק
נדפס בדפוס צדוק קינן

כל היקשרות היא אופטימית – וזה לא אופטימי כמו שזה נשמע על ההבטחות התיאורטיות של לורן ברלנט

איל בסן

תרגום המאמר "אופטימיות אכזרית" לעברית בתחילת שנת 2024 הוא, לכאורה, מעשה שאינו בעיתו, שמחוץ לזמנו. בזמן הזה, אנחנו חיים בתוך רצף חסר תקדים של משברים, שכל אחד מהם כשלעצמו הוא כמעט חסר תקדים – מגפת הקורונה העולמית, הניסיון להפיכה משטרית, מתקפת חמאס הברוטאלית של שבעה באוקטובר והמלחמה העקובה מדם שבאה בעקבותיה. שוב ושוב, נדמה כי ההיסטוריה שלנו מאיצה אל קיצה. לעת כזו נדרשת כמדומה הגות של שבר ומשבר, של קטסטרופות ואירועי קיצון, של תהומות היסטוריים הנפערים באחת, של היפוך סדרי עולם; ואילו המחשבה הביקורתית של לורן ברלנט היא בראש ובראשונה מחשבה על הרגיל וההרגלי, הרוטיני והשגרתי. ודאי, החיבורים של ברלנט עוסקים גם ברגעי משבר היסטוריים (בעיקר משברים חברתיים וכלכליים בהקשרי הקפיטליזם האמריקאי); ודאי, את אופן הניתוח של ברלנט אפשר ליישם גם בהקשרים הפוליטיים הנוכחיים (למשל, אם להקדים את המאוחר, ניתן לחשוב על ההיצמדות למיני "קונספציות" כסוג של אופטימיות אכזרית). אבל את כובר משקלה התיאורטי והאנליטי, את הברק הפרשני והמעוף המושגי, המחשבה של ברלנט מפנה בעקביות לא להבנת האירוע המשברי אלא דווקא אל רקמת החיים וקצבי החיים המציגים עצמם כרגילים, אל אותו ממד של קיומנו ההיסטורי – של קיומנו בתוך ההיסטוריה – שהיא מכנה, בפשטות, "The Ordinary".

ובכל זאת, גם מתוך תקופה קטסטרופלית זו – מתוך המשא ומתן המתוח, שהפך בעצמו להרגלי, בין האסוני ליומיומי – עשויה להתברר הרלוונטיות המתמשכת של

ביקורת המערכים הקושרים אותנו לדפוסים מסוימים של חשיכה ושל התנהלות, של תקוות ושאיפות, של פנטזיות ביחס למה שאנחנו מדמינים, בין אם במפורש או במובלע, כ"חיים טובים". במילים אחרות, דווקא כעת, כאשר אנחנו מצויים כבר חודשים, אם לא שנים, בתוך סדרה של אירועים משבריים, חופפים בחלקם, חשוב לעמוד גם על התמדתו של הרגיל, על גמישותו, שרירותו ועקשנותו, על מנגנוניו ודפוסי פעולתו, ועל אופק ההבטחות הטעונות – המתעתעות – שהוא ממשיך, כהרגלו, להבטיח.

*

"כל היקשרות היא אופטימית", כך נפתח הספר *Cruel Optimism*, שראה אור בשנת 2011 והזניק באחת את לורן ברלנט אל חזית המחשבה הביקורתית העכשווית.¹ בכל היקשרות, טוענת ברלנט, יש משום מושקעות אופטימיסטית במושא התשוקה – בין אם מדובר באובייקט חומרי, בקריירה מקצועית, במערכת יחסים עם אדם אחר, בטכנולוגיה חדשה, ברשת חברתית, ביצירת אומנות, בהשתייכות פוליטית, בתחביב, בענף ספורט, או בתפריט דיאטטי. הרי, על פי הגדרתה, עצם הזיקה שלנו אל אובייקט איזושהו – עצם הבחירה לעצב משהו מן הדרך שבה אנחנו פועלים, חושבים והווים בעולם דווקא ביחס לאובייקט מסוים זה – מבטאת תקווה או ציפייה שיחסינו עימו יביאו לשינוי חיובי ומיטיב, יניעו שיפור במהלך חיינו, יעלו אותנו על המסלול הנכון להשגת (או שימור) החיים הטובים. ההנחה המובלעת היא ש"זה יעשה לי טוב". במילים אחרות, כל מושא היקשרות מגלם הבטחה, אם לא אשכול שלם של הבטחות, ומבשר, כאופק של אפשרות, דבר מה נחשק, או כמה דברים כאלו, שיעשו זמינים ובני-השגה רק בזכות הקרבה אליו. ניתן אפוא לומר כי מרקם חיינו מתגלה, על פי ברלנט, כמין רשת צפופה של וקטורים מרובים ורב-כיווניים של אופטימיות.

1. Lauren Berlant, *Cruel Optimism*, Duke University Press, Durham and London 2011. המאמר המתורגם כאן, שפורסם במקור ב-2006, הוא גרסה מוקדמת לפרק הראשון מתוך ספר זה; וראו שם, עמ' 23-49. המשפט "כל היקשרות היא אופטימית" מופיע הן בעמוד הראשון של הספר כולו הן כמשפט הפתיחה של הפרק הראשון (בגרסת הספר). זמן לא רב לפני המוות של ברלנט מסרטן בינוי 2021, בגיל שישים ושלוש בלבד, נודע כי ברלנט מעדיפה להזדהות בכינויי הגוף they/them. חוקר התרבות פרנק קלטר, שערך באותה עת עם עמיתו אלכסנדר סטאר קובץ מאמרים בתיאוריה עכשווית, סיפר כי הוא שמע על כך בשלבי ההגהה הסופיים של הכרך (שכלל שני פרקים על אופטימיות אכזרית) ופנה לברלנט בדוא"ל כדי לוודא זאת. במייל קצר וחביב, המצוטט במלואו בכרך של קלטר וסטאר, ברלנט אישרה את העדפת כינויי הגוף הלא ממוגדרים, אך גם הוסיפה כי כאשר נכתב אופטימיות אכזרית ב-2011, "I was all girl", ולכן זה בסדר גמור לנקוט she/her ביחס לספר זה. בעקבות קלטר וסטאר, זו הגישה שגם אני נוקט במאמר הנוכחי, ראו Frank Kelleter and Alexander Starre (eds.), *Culture²: Theorizing Theory for the Twenty-First Century*, vol. 1, transcript Verlag, Bielefeld 2022, pp. 15-16, 158-159.

אבל זה לא אופטימי כמו שזה נשמע. כפי שברלנט חוזרת ומדגישה, אופטימיזם בעצמו לא תמיד מורגש כאופטימי. כיוון שזו עמדה רגשית אמביציונית מטבעה, המונחית על ידי שאיפה להשיג דבר מה מובטח ומיוחל, בכל רגע נתון היא עשויה להיחוות דרך טווח שלם של רגשות אחרים (למשל חשש, חרדה, תסכול, סקרנות או אכזבה ביחס למושא ההיקשרות ולהבטחתו). אבל מעבר לכך – וזהו עוקץ התיאוריה של ברלנט – פעמים רבות, רבות מדי, ההיקשרות האופטימית עצמה מחבלת בהשגת השגשוג שהיא עצמה מבטיחה. זה, בפשטות, מה שעושה אופטימיות לאכזרית: כאשר האובייקט שאליו אנחנו בוחרים או מתפתים להיקשר למעשה פוגם, בשיטתיות ובאקטיביות, במטרה שהביאה אותנו אליו מלכתחילה. כפי שברלנט מנסחת זאת במבוא לספרה, יחס של אופטימיות אכזרית מתקיים אם סצנת ההיקשרות – אותה סצנה ששרטטה עבורנו אופק של תקווה, שגילמה פנטזיה שאנחנו או העולם יכולים להשתנות לטובה בדיוק בדרך הנכונה, "שהפיחה בנו תחושה של אפשרות" – בעצם עושה לבלתי-אפשרית את השגת הטרגספורמציה המיוחלת.²

אם כן, כל היקשרות היא אופטימית – וזה לא אופטימי כמו שזה נשמע. זוהי הנוסחה המבריקה בפשטותה שמונחת בבסיס המהלך התיאורטי הסוחף של ברלנט. "אופטימיות אכזרית" מצטרף, לדעתי, לאותה קבוצה מצומצמת של מושגים תיאורטיים שמייד עם ניסוחם מזדהר ההיגיון הפנימי שלהם במלוא עוצמתו הפרשנית-ביקורתית, והם מופיעים לפתע בכל מקום סביבנו: ביחסי עבודה, משפחה ואהבה, במושקעות שלנו במעגלים חברתיים, בפעילויות פנאי, תחומי לימוד או אידיאות פוליטיות; בכל אותן תקוות שאנחנו תולים באנשים ובאובייקטים המקיפים אותנו, שכעת עשויות להתגלות כתקוות שאינן סתם נכזבות אלא ממש משבשות ומערערות. המסאית והמבקרת מגי דוהרטי תיארה את המפגש עם מחשבת ברלנט כ"רגע של נורה נדלקת, כמו בסרטים מצוירים":

אני לא יודעת איך לומר זאת אחרת: העבודה של לורן ברלנט שינתה את חיי. [...] אני עדיין יכולה לזכור היכן בדיוק ישבתי בספרייה כשקראתי את השורה הראשונה בספר: "יחס של אופטימיות אכזרית מתקיים כאשר דבר מה שאת משתוקקת אליו מהווה למעשה מכשול בפני שגשוגך". דמיינו את קריאת המילים האלו כדוקטורנטית לספרות אנגלית לאחר המשבר של 2008, בעיצומו של מיתון: את ממילא חרדה ומדוכאת. את הורסת את בריאותך הפיזית והנפשית בניסיון לערוך "מחקר רציני" מתוך תקווה לזכות באיזו משרה אקדמית לא-קיימת במקום המרוחק מכל מי שאת אוהבת ובמסגרת מקצוע שמאמלל אנשים ונשים רבים מדי. ועכשיו דמיינו את קריאת המילים האלו, בתור אותה תלמידת

2. ברלנט, *Cruel Optimism*, לעיל הערה 1, עמ' 2.

דוקטורט, ודמיינו גם שאת במערכת יחסים רומנטית גרועה שאינך מסוגלת להביא את עצמך לעזוב.

עבור משהי כזו – עבורי – הכתיבה של ברלנט האירה מחדש מקרים כאלו של שיתוק מקצועי ואישי: נותרתי קשורה לאקדמיה ולבן הזוג שלי, אף על פי שהם הרסו אותי, משום שהייתי שבה וחוזרת לסצנה של אותה פנטזיה, ש"לפיה בפעם המסוימת הזו, קרבה לדבר המסוים הזה תעזור לי או לעולם להשתפר בדיוק בדרך הרצויה".³

דבריה גלויי הלב של דוהרטי – המתארים רגע של גילוי אינטלקטואלי מרעיש שהוא גם רגע של גילוי אישירגשי מטלטל – ממחישים כיצד העולם המודרני רווי בהיקשרויות מיטיבות-לכאורה, אופטימיות בבסיסן, שבקלות רבה עלולות להידרדר לכדי דינמיקה של אופטימיות אכזרית ולכונן למעשה, ובניגוד מוחלט לאופק ההבטחה שלהן, דפוס של חיים תקועים, משותקים, המתנהלים בתוך מה שברלנט מכנה ז'אנר המבוי הסתום – ה-*impassé*. זו במידה רבה חוויית היסוד שברלנט, במאמר שלפנינו, מבקשת לחקור, לתאר ולהמשיג דרך השיר נטול הכותרת של ג'ון אשברי, הסיפור "ערך חליפין" מאת צ'ארלס ג'ונסון והרומן *Was* של ג'ף ריימן – יצירות שיש ביניהן מעט מאוד משותף מבחינה ז'אנרית במובן הספרותי השגור, אבל הן חולקות עניין עמוק בז'אנר מסוים של חיים חסומים. השיעור הראשון שניתן ללמוד מיצירות אלו ומקריאתה המתוחכמת של ברלנט בהן, שיעור שעוד אחזור אליו בהמשך, הוא שכולנו, במידה זו אחרת, חיים כיום במבוי הסתום.

אָפֶקט בֶּהוּוּה

המבוי הסתום הוא לפיכך מרחב רגשי ותחושתי בה במידה שהוא מטריאלי ופוליטי. כך מבקש אופטימיות אכזרית להתמודד עם השאלה הקלאסית של השמאל הביקורתי, השאלה שז'יל דלז ופליקס גואטרי, בעקבות ברוך שפינוזה, כינו "בעיית היסוד של הפילוסופיה הפוליטית": מדוע ההמונים חושקים בכבלים שמשעבדים אותם? מדוע הסובייקט המודרני, פעמים רבות כל כך, מתמסר ברצון למנגנוני הכוח?⁴ זו השאלה

3. Maggie Doherty, "Imagine Reading Those Words", *The Nation*, July 8, 2021, <https://www.thenation.com/article/culture/lauren-berlant-obituary>. ראו גם את דבריה של דוהרטי בפרק של הפודקאסט *Revolutionary Left Radio* מ-19 בספטמבר 2021, שהוקדש לספרה של ברלנט ולתיאוריות אָפֶקט, <https://revolutionaryleftradio.libsyn.com/affect-theory-0>.

4. Gilles Deleuze and Félix Guattari, *Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia*, trans. Robert Hurley, Mark Seem, and Helen R. Lane, Continuum, London 2004, p. 31.

שמהדהדת, בניסוחים שונים, בהגותם של קרל מרקס, מישל פוקו או לואי אלתוסר, בתיאוריה הקווירית ובביקורת הפוסט־קולוניאלית; וברלנט, במהלך עכשווי מאוד, המבקש לתת דין וחשבון על הזמן הנאו־ליברלי מתוך זמן זה עצמו, מציעה להבינה על ידי פנייה לתיאוריית אָפקט, כלומר על ידי הצבתה מחדש כשאלה "איך מורגשת ההיסטוריה?"

גישתה של ברלנט לממד זה של קיומנו ההיסטורי, של חוויית "היות־היסטורי", נשענת על ההבחנה המושגית הבסיסית – שזכתה לווריאציות רבות וגם עוררה פולמוסים ערים בשדה תיאוריות האָפקט – בין רגשות (emotions), כקטגוריה של תופעות נפשיות מוגדרות היטב וניתנות לזיהוי, שקווי המתאר שלהן והנורמות ההתנהגותיות והחברתיות המשויות אליהן ברורים למדי, לבין אָפקטים (affects), כאפיון מושגי נזיל יחסית, הקשור לממד חישתי־מידי של החוויה שלנו בעולם. הרגישות לאָפקט, שאותה מאמצת ברלנט ככלי ביקורתי, מבקשת לעמוד על אופן נוכחותן של אותן תחושות חמקמקות, חולפות, הנובעות מתוך המעורבות שלנו בסביבה מסוימת ברגע מסוים ואשר מורגשות היטב ברמה הגופנית והחושית אך לרוב אינן מתגבשות לכדי רגשות של ממש, כלומר אינן מעוגנות במערך פסיכולוגי־פרסונלי־פנימי ואינן מתמסרות לקטלוג רגשי מוכן מראש. אחת הדוגמאות הקלאסיות בהקשר זה – דוגמה שגם ברלנט פונה אליה בראיונות או בהרצאות פופולריות כאשר עולה הצורך להמחיש בפשטות מהו אָפקט – היא הסיטואציה היומיומית והמוכרת שהתיאורטיקנית תרזה ברנאן מתארת בפתח ספרה *The Transmission of Affect*: רגע הכניסה לחדר שבו כבר שוהים אנשים ונשים אחרים. את נכנסת לחדר איזשהו (בבית המשפחה, במסיבה אצל חברים, באירוע מקצועי) ויכולה לעיתים לחוש מייד משהו באווירה, להרגיש איזו תכונה באוויר, ניואנסים של דבר מה מתוח או רגוע, עצוב או ניוון, "כבד" או "קליל", משועמם או מדוכדך, טעון במידה זו או אחרת, המתקיים בחלל החדר, בין האנשים, רוחש באטמוספירה.⁵ אבל

5. ראו, Teresa Brennan, *The Transmission of Affect*, Cornell University Press, Ithaca 2004, p. 1. וכך, בהרצאה מ־2020, הציעה ברלנט להבין את השיעור שמלמדת הדוגמה של ברנאן: "כשאת נכנסת לחדר, הגוף שלך מבצע מייד כל מיני שיפטים והערכות (של הסיטואציה). ואם משהו ישאל: 'איך ידעת?', את בעצם לא יודעת איך ידעת, כי הגוף שלך הקדים אותך בהרבה. אז חלק גדול ממה שאנחנו עושות ובתיאוריות אָפקט, הוא לנסות להבין איך לעבר את כל העסק הזה", ראו Lauren Berlant, "Cruel Optimism (Online Lecture @ Skopje Pride Weekend 2020)", Coalition MARGINS, September 7, 2020, YouTube, 1:17:24, https://youtu.be/xR7Iuf_jJIU?si=cnOy5WkRrM_hctcih. שרה אחמד, אחת התיאורטיקניות החשובות של אָפקט כיום, נעזרה גם היא בדוגמת החדר של ברנאן בדיונה באטמוספירות של רגשות שמחים, ראו Sara Ahmed, *The Promise of Happiness*, Duke University Press, Durham and London 2010, p. 40. ספרה זה של אחמד היה גם מקור למחלוקת תיאורית בינה לבין ברלנט בהקשר של ההבחנה המושגית המוזכרת לעיל: במבוא לאופטימיות אכזרית מציינת ברלנט, בטון מסווג, כי חיבורה של

אָפֶקט אינו סתם מתקיים באטמוספירה – אטמוספרות אָפֶקטיביות הן תמיד משותפות, כלומר קולקטיביות, וככאלו הן כרוכות בתנאים מטריאליים, שיחניים ומוסדיים, כמו גם בעמדות הסובייקט (הלאומיות, מעמדיות, אתניות, מגדריות) שמהן אנחנו נכנסות לחדר או יוצאות לרחוב, מתכנסות בכיכר העיר, באות במגע עם אחרים, נהיות חלק מהסביבה. במילותיה של ברלנט, "כוחו [של אָפֶקט] כאתר של הנהרה פוטנציאלית נובע מן האופנים שבהם נרשמים בו תנאי חיים שחוצים אנשים ועולמות, שמתבררים בזמן אמת, שמטעינים וממריצים היקשרויות".⁶ זה הרעיון שעומד בלב מחשבת האָפֶקט כתיאוריה פוליטית: ההכרה בכך שמרקם החיים היומיומיים וההרגליים שלנו ספוג כל כך בפנטזיות, בהבטחות, במפגשים רגשיים ומורגשים עם אנשים, חפצים ומוסדות, עד שלא ניתן להבין במלואו את קיומנו החברתי מבלי לעמוד על הרובד האָפֶקטיבי של חוויית החיים בהווה – בכל הווה.

כמובן, בהמשגת המלכוד של ההיקשרות אצל ברלנט – אשר רכשה את הכשרתה הביקורתית באקדמיה האמריקאית של שנות השמונים, שנות הפריצה והשגשוג של התיאוריה הצרפתית בארצות הברית – ניתן לזהות את עקבותיה של ביקורת ההשתוקקות של הפילוסופיה הקונטננטלית הפוסט-סטרוקטורליסטית. הרי, כפי שהראתה בדרכים שונות מסורת מחשבה זו (למשל אצל ז'אק דרידה, רולאן בארת או דלז), כבר בתיאוריית התשוקה הפסיכואנליטית, בגרסאותיה הפרוידיאניות או הלאקאניאניות, מגולם מבוי סתום הנעוץ בתפיסת התשוקה כמודרכת על ידי חוסר שהיא שואפת למלא לשווא. במסגרת תיאורטית כזו, האכזבה – או האכזריות, בטרמינולוגיה של ברלנט – כבר מובנית לתוך מודל התשוקה; התשוקה, שמעצם הגדרתה אינה יכולה לבוא לעולם על סיפוקה, שמימושה נדחה שוב ושוב עד אינסוף, היא תמיד כבר אכזרית. אך המחשבה הברלנטית מבקשת ללכת רחוק יותר; היא משכתבת את ביקורת הסטרוקטורה של התשוקה משני כיוונים משלימים, אידיאולוגי ורגשי, ומנסחת אותה מחדש כביקורת רוויית ניואנסים של סביבה אָפֶקטיבית מעוגנת היסטורית, האופפת את דינמיקת ההיקשרות וההשתוקקות.

"Thinking about Feeling Historical" – כותרת זו של אחד ממאמריה המוקדמים של ברלנט, המפגישה בין מחשבה והרגשה, עשויה אפוא לשמש כמין סלוגן הלוכד את

אחמד, בניגוד לפרויקט של ברלנט עצמה, עוסק למעשה ברגשות ולא באָפֶקטים. במכתב גלוי ונוגע ללב שכתבה אחמד לברלנט לאחר שנודע דבר המוות של ברלנט, היא מזכירה את הוויכוח הקטן הזה, שהמשיך והתגלגל גם לאחר מכן, כרגע של מתיחות לא פתורה ולא מדוברת בתוך מערכת יחסים ארוכת שנים של חברות, קרבה מחשבתית ושיתוף פעולה אינטלקטואלי ואקדמי, ראו Sara Ahmed, "In Dialogue, a Letter to Lauren", *feministkilljoys*, posted on August 31, 2021, <https://feministkilljoys.com/2021/08/31/in-dialogue-a-letter-to-lauren/>

6. ברלנט, *Cruel Optimism*, לעיל הערה 1, עמ' 16.

ההתכוונות המטא-תיאורטית של עבודתה כולה: לחשוב ביסודיות, ברצינות ובדיוק אנליטי (או "פורמליסטי" בלשונה של ברלנט עצמה), על הדרכים שבהן מורגשת ההיסטוריות של ההווה.⁷ זו ההתכוונות שמנחה את שלושת מהלכי הקריאה הנפרשים במאמר, ובה בעת מתנסחת מתוכם. בדרכם החמקמקה אך הסוגסטיבית, הם ממחישים את האופן שבו מושג האפקט מציג כיול מחדש – מעין עדכון גרסה – של ביקורת האידיאולוגיה בנוסחיה המוכרים:

כמו שטוען אנדרה גרין, אפקט הוא קטגוריה מטא-פסיכולוגית המקיפה הן את מה שפנימי לסובייקטיביות הן את מה שחיצוני לה. אבל אפקט הוא אף יותר מזה. פעילותו גורשת את מופעי ההסתגלות – הגשמיים, האינטימיים והפוליטיים – אשר עושים אטמוספירה משותפת למשהו מוחשי, ובדפוס פעולתו הוא הופך לגלויה לעין פואטיקה מסוימת, תיאוריה-הלכה-למעשה של איך עובד העולם.⁸

אפקט כתיאוריה פוליטית: הטקסטים של אשברי, ג'ונסון וריימן, כמו גם יתר הטקסטים הספרותיים והקולנועיים הנידונים בספרה של ברלנט, מוקקים, כל אחד בדרכו ובהקשריו, תיאוריה קטנה של איך עובד העולם ברגע מסוים, במקום מסוים, עבור סובייקטים מסוימים; ובהרחבה, תיאוריה עקרונית של איך ניתן לקרוא את העולם – את "איך עובד העולם" – באורח אפקטיבי. קיבוצם יחד בפרק הפותח של אופטימיות אכזרית, מתוקף איזו איכות מושגית משותפת שהם חולקים, מבליט במובן זה גם את ההבדלים ביניהם ובין ההיסטוריות שבהן נטועים גיבוריהם. לכן, בין היתר, הדובר אוכד העצות בשירו של אשברי מצליח להתמודד טוב יותר עם המבוי הסתום מאשר צמד הנערים העניים והמסוחררים, הממוקמים בתחתית הסולם החברתי, בסיפורו של ג'ונסון. "מדוע בעוד אנשים מסוימים מסוגלים להתמודד ולאלתר במצבי אי-ודאות, אחרים נחנקים ובקושי עומדים בעול? מדוע בעוד אלו מהמהמים בנחת, אלו צוברים ואוגרים מתוך ייאוש?", שואלת ברלנט בעת שהטקסט שלה מחליק על קו התפר שבין שני התיאורים הנרטיביים האלו של חיים ללא מוצא; התשובה העקרונית שמספק אופטימיות אכזרית: משום שהעמדות האפקטיביות שאנחנו תופסים בעולם (או, פוטנציאלית, עשויים לתפוס בו) הן תמיד תלויות נסיבות היסטוריות ומטריאליות.

7. על הממד ה"פורמליסטי" של תיאוריית האפקט של ברלנט, ראו שם, עמ' 13. בהקשר הצורני, אחד ציינה כי השאלה של ברלנט, "When do norms become forms?", הייתה מקור השראה משמעותי לעבודתה שלה עצמה. ראו אחמד, "In Dialogue, a Letter to Lauren", לעיל הערה 5.
8. ברלנט, *Cruel Optimism*, לעיל הערה 1, עמ' 16. בפרק השני של אופטימיות אכזרית, העוסק במושג האינטואיציה, טוענת ברלנט במפורש כי את המפנה האפקטיבי ניתן להבין כשלב נוסף בהיסטוריה של תיאוריות אידיאולוגיה, וראו שם, עמ' 53.

את הכרזתה של ברלנט, אפרופו ההמשגה המטא-פסיכולוגית של גרין, כי "אָפֶקט הוא אף יותר מזה", ניתן אפוא לקרוא אולי כטענה: האָפֶקטיבי הוא פוליטי. או, לכל הפחות, האָפֶקטיבי הוא (גם) מופע של – ופריזמה להבין דרכה את – הבעיה של הפוליטי. במסגרת תפיסה זו, התופעה המכונה "אופטימיות אכזרית" היא רק סוג אחד של אָפֶקט, כלומר תצורה אָפֶקטיבית מסוימת מאוד – אך גם כזו שנעשית יותר ויותר מוחשית עבור הסובייקטים של העת הנוכחית. זהו מקור תחושת הדחיפות הנושבת בין דפי הספר אופטימיות אכזרית, שראה אור כאמור ב־2011 והופיע בשדה התיאורטי כמעין המשך רדיקלי לשלושת הספרים הקודמים של ברלנט, אשר היא עצמה נהגה לכנות "טרילוגיית הסנטימנטליות הלאומית שלי": *The Anatomy of National Fantasy; The Female Complaint; The Queen of America Goes to Washington City*.⁹ טרילוגיה זו פרשה חקירה ביקורתית של התגבשות הספרה הפוליטית-ציבורית בארצות הברית לאורך מאתיים השנים האחרונות כמרחב אָפֶקטיבי, רווי בהיקשרויות, הזדהויות ותשוקות המתארגנות באופנים שונים ולא תמיד קוהרנטיים סביב מושגים כמו אזרחות, שייכות סנטימנטלית ו"ציבוריות אינטימית". אופטימיות אכזרית, שנותר נאמן, כמובן, להכרה התיאורטית בממד הרגשי של החיים הפוליטיים (ולהפך), גם מרחיב את המנעד ההיסטורי, הגיאוגרפי והמושגי של פרויקט הטרילוגיה: הוא מבקש לדובב את הייחוד האָפֶקטיבי של העידן העכשווי, הנאו-ליברלי, שבו הבטחותיהן וביטחונותיהן של מסגרות ההשתייכות החברתיות הולכות ומתפוררות. דרך קריאה ביצירות ספרות, קולנוע ווידאו שראו אור משנות התשעים ואילך, ברלנט שואלת מה קורה כאשר פנטזיות ליברליות שכיחות של חיים טובים, ובפרט רעיונות כמו ניידות חברתית, ביטחון תעסוקתי, שוויון הזדמנויות, אינטימיות בין-אישית, מריטוקרטיה – ובאופן כללי, האפשרות לנהל חיים הוגנים, ישרים, מאוזנים, מתוגמלים כראוי – נראות בתקופה הזו יותר ויותר פנטסטיות, פחות ופחות מעוגנות במציאות ממשית; יותר ויותר משוכללות בתוך עצמן ובתוך קיומן המדומיין, פחות ופחות בנות השגה. כל אחד מפרקי הספר מבקש לספר סיפור של היפרמות ושחיקה של פנטזיה כזו, סיפור שבו החיים הרגילים נעשים לסיר לחץ של היקשרויות מאמללות, אשר בעבר היו עשויות אולי לסמן נתיב אל חיים טובים אך כיום המיטב שהן יכולות להבטיח הוא שאפשר יהיה גם לזה להסתגל ולהתרגל, שאפשר יהיה, בינתיים, להישאר על הגלגל – או

9. Lauren Berlant, *The Anatomy of National Fantasy: Hawthorne, Utopia, and Everyday Life*, University of Chicago Press, Chicago 1991; *Idem.*, *The Female Complaint: The Unfinished Business of Sentimentality in American Culture*, Duke University Press, Durham 2008; *Idem.*, *The Queen of America Goes to Washington City: Essays on Sex and Citizenship*, Duke University Press, Durham 1997

סתם להישאר בחיים – ולהחשיב זאת הישג בפני עצמו. הספר כולו, במילים אחרות, מצידו ההיסטוריוגרפי, אומנם מתמקד בעיקר בתצורה אפקטיבית מסוימת אחת, אך הוא מספר את סיפור היעשותה לאחר הז'אנרים המרכזיים של יחסי סובייקט-עולם בעידן הנאו-ליברלי.

הספרות הרסה את חיינו

כמו דוהרטי, גם אני זוכר היטב היכן ישבתי בספרייה כאשר קראתי את המשפטים הראשונים בספרה של ברלנט – ובעיקר אני זוכר על מה חשבתי: הרהרתי מייד באחת הדמויות הספרותיות הקרובות לליבי, דמותו של נחום חגור, גיבורו האומלל של סיפורו של אורי ניסן גנסין "הצדה", אשר, כפי שהתברר לי כעת בבהירות מפתיעה, חי את חייו בתוך רשת של היקשרויות הנעשות עם הזמן אכזריות יותר ויותר. עלילתו של הסיפור עומדת, לפחות בתחילתה, בסימנה של אופטימיות תמימה ונלהבת; חגור, גיבורה, מופיע לפנינו כמבקר ספרות צעיר וחדור מוטיבציה: "והוא מיהר הביתה וכנפי אדרתו פזורות ולבו קודח והוא מחכה ליום מחר ואל העבודה הקבועה ואל החיים המלאים עניין, המתחילים לו בעיר הקטנה החדשה"¹⁰. ובהמשך: "וכשהיה שב הביתה בשעה מאוחרת בלילה, היה עולה על מיטתו ושב אל מחשבותיו ואל הרגשותיו של היום שעבר ואל חלומותיו ותקוותיו לימים הבאים לקראתו, והיה מייחל לתקופת החורף הבאה, מוכן ומזומן לגשת אל העבודה הרבה"¹¹. לשונו הרגשית של הטקסט, כפי שכבר מדגימים שני ציטוטים קצרים אלו, היא לשונה של ההיקשרות אל ההבטחה: תקוות, חלומות, מבט המופנה אל העתיד, ייחול למה שיביא עימו יום המחר. אומנם, תוכניות הכתיבה של חגור אינן מתקדמות כמתוכנן – לצד פרצים נדירים של יצירתיות ופרודוקטיביות, הוא חווה בעיקר רגעים של תסכול, דחיינות, חוסר שביעות רצון, עייפות מהמשימה, כמעט ייאוש – אך זה כשלעצמו אינו מפתיע, זו מנת חלקה של כל היקשרות אופטימית. הרי, כפי שברלנט שבה ומסבירה, בגלל שאפתנותה האינהרנטית, אופטימיות לא תמיד תורגש כאופטימית; היא יכולה להתגלגל במגוון של רגשות אחרים. אבל הישגו הגדול של "הצדה", אם קוראים אותו מחדש בהשראת מחשבת ברלנט (קריאה שכאן אני יכול לתאר רק בקווים כלליים מאוד), הוא בהמחשת התהליך ההדרגתי, המורכב והמעודן, שבו היקשרות חדורת תקווה מתפתחת לכדי דינמיקה של אופטימיות

10. אורי ניסן גנסין, כל כתבי אורי ניסן גנסין, בעריכת דן מירון וישראל זמורה, כרך א, ספרית פועלים והקיבוץ המאוחד, תל אביב 1982, עמ' 135.

11. שם, עמ' 143.

אכזרית המחלחלת לכל אספקט בחייו של חגזר. אט אט מתברר כי ההיקשרויות המדריכות אותו, המייצגות עבורו את העולם ואת אופק הקיום שלו בתוכו – התלות שלו במסלול המקצועי של קריירת כתיבה ולצידה ההיחזקות שלו באידיאל מודרני של אהבה רומנטית – הן, למעשה, הדבר שמאמלל אותו, שפוגם בשגשוגו, שמקבע אותו למקומו, שדן אותו לחיים תקועים. מתוך מעגל ההיקשרות האכזרי, חגזר אינו יכול שלא לדשדש במבוי הסתום.

דשדוש זה, שאין לו בדיוק שיום או קידוד כרגש מובחן ומוגדר, הוא האפקט הדומיננטי בסיפור, אפקט הנחווה שוב ושוב, גם אם באופנים מגוונים ומתוך ניואנסים משתנים, בכל פעם שחגזר בא במגע עם האנשים, הנשים והרעיונות המאכלסים את העולם סביבו ומגלמים עבורו – עדיין, איכשהו, למרות הכול, למרבה האבסורד – תקווה לעתיד משגשג, הבטחה של חיים טובים. כך מאפשרת המנסרה הפרשנית שמציעה מחשבת ברלנט להבין מחדש את סיפורו של גנסין כיצירה הכתובה בז'אנר של "ריאליזם אפקטיבי". במסגרת קריאה כזו, החקירה האפקטיבית של "הצדה" תובן כחקירה שאינה רק פסיכולוגית; היא מטא-פסיכולוגית, ו"אף יותר מזה": האפקט בסיפור הוא צורה של קיום בתוך ההיסטוריה. ובכך, בלשונה של ברלנט, הוא עשוי לתווך עבורנו פואטיקה מקורית, תיאוריה חדשה, המתנסחת מתוך תנאי ההתנסות של חגזר, על "איך עובד העולם" עבור סובייקט כמוהו במזרח אירופה של מפנה המאה העשרים. בפרפרזה על דבריו של חגזר עצמו, אפשר אפוא לומר כי עבור קוראיו של הסיפור, חייו של חגזר הם אכן "חיים מלאי עניין", גם אם מהסיבות הלא נכונות. אלו חיים מלאי עניין דווקא בשל חוסר המוצא שאליו הם נקלעים: דווקא משום שהם לא נעשים "מעניינים" במובן המקווה, הם מגלמים חוויה (פרטיקולרית ופוליטית כאחת) של להיות-היסטורי, להרגיש-היסטורי. בדרך זו עשוי טקסט כמו "הצדה" להצטרף לארכיב הספרותי-תיאורטי שמרכיבה כאן ברלנט. כמו "ערך חליפין", *Was* או השיר נטול הכותרת, הוא ממחזז הן את כוחו המסביר של האפקט – ושל הריאליזם האפקטיבי – הן, ברמה אחרת של ניתוח, את כוחה המצמית, המגביל, המדשדש, של האופטימיות האכזרית.¹²

12. כמובן "הצדה" נטוע בהקשר היסטורי מוקדם הרבה יותר ביחס לטקסטים אלו, הנכתבים מלב העיר הנאו-ליברלי; אך הרגע של כתיבת "הצדה" הוא רגע מעניין כשלעצמו בהקשר זה, משום שהוא קשור בהפצעתו של רעיון הקריירה הספרותית כאופק מקצועי והתבססותו המטריאלית והשיחית בתרבות העברית. עוד על "הצדה" בהקשרים אלו, ראו בספרי גנסין סטייל, מוסד ביאליק, ירושלים, 2021, בפרק הראשון, "תירוצים: קריאה במשפט הראשון של 'הצדה'", ובפרק השלישי, "הספרות מפנטזת את אי-כתיבתה: על תשוקה וכישלון ב'הצדה'" (בעיקר בחלק ב, "התשוקה לניטרלי").

נזכרתי שוב בדמותו של חגזר כמה שנים לאחר מכן, כאשר הכנתי הרצאה שכותרתה "הספרות הרסה את חיי".¹³ את ההשראה לכותרת ההרצאה קיבלתי מבלוג ספרותי שהקימו כמה סטודנטיות וסטודנטים שאיתם חלקתי את ספסל הלימודים לתואר הראשון בספרות. הם קראו לעצמם "ההם", הבלוג נקרא "הסיפור האמיתי והמזעזע של", ובמסגרתו הם השיקו פרויקט מיוחד: "כך הרסה הספרות את חיי".¹⁴ בזמן אמת לא הצלחתי להבין את הבחירה המוזרה הזו: לא תפסתי מדוע חבורה כזו של סטודנטיות וסטודנטים, שהיו בבירור חכמים, אוהבי ספרות, תלמידים מצטיינים, בחרו להשקיע זמן ומאמץ בכתיבת פוסטים על גבי פוסטים על איך הספרות הרסה את חייהם. רק לאחר כמה שנים נוספות של לימודי ספרות – ורק לאחר שקראתי את ברלנט – נדמה לי שאני מתחיל להבין בהדרגה מה הם רצו להביע. ביני לביני ניסחתי זאת כך: הספרות היא נפלאה ונהדרת, אנחנו אוהבים אותה בכל מאודנו וקשורים אליה בכל ליבנו, אבל למרות זאת, ואולי דווקא בגלל שאנחנו קשורים אליה כל כך – היא פשוט הורסת לנו את החיים. האמירה "הספרות הרסה את חיי" מצביעה על האופן שבו, עבור חלקנו (כקוראים וכותבים, חוקרות ומבקרות, באקדמיה ומחוצה לה), ההיקשרות לתופעה הנקראת "ספרות" מנתבת את חיינו, מגדירה אותם, מתייצבת כאופק שלהם – ולפעמים פשוט משתלטת לנו על החיים. דוהרטי, כזכור, תיארה את חייה כחוקרת ספרות צעירה בניסוח חריף, כמעט טרגי, שמהדהד מונחים אלו בדיוק: "נותרתי קשורה לאקדמיה ולבן הזוג שלי, אף על פי שהם הרסו אותי".¹⁵ אבל לפחות אצל "ההם", את הפועל "הרסה" אין להבין בהכרח במובן החמור, הדטרמיניסטי של המילה. כך למשל נחתם אחד הפוסטים בסדרה: "הרסה או הצילה? ברור שהצילה, בחייכם, אחרת לא היינו מקשקשים כל כך הרבה על איך הרסה".¹⁶ בניסוח "ברלנטי" ניתן לטעון כי מתח זה בדיוק, ההתנדדות הלא מוכרעת שבין "הרסה" ו"הצילה", הוא הוא המרחב התיאורטי והרגשי שבו עלולה להופיע האופטימיות האכזרית. לומר "הספרות הרסה את חיי" פירושו אפוא, לכל הפחות, לפתוח את שאלת ההיקשרות – ואת שאלת אכזריותה – ולהעמידן מחדש כשאלות הראשוניות של יחסנו לספרות.

13. ההרצאה הייתה חלק מכנס בנושא "מהי ספרות?" שנערך במסגרת החוג לספרות של אוניברסיטת תל אביב ב־25-26 בדצמבר 2019. להקלטת ההרצאה: <https://youtu.be/IQt-u4fL3qI?si=P9rzMISDDmdKzuQB>

14. הבלוג הסיפור האמיתי והמזעזע של הוגדר כ"מגזין תרבות רב משתתפים", והופעל בידי מיטל שרון ואיתמר שאלתיאל: <https://www.hahem.co.il/trueandshocking/>

15. במקור: "they were destroying me", ראו דוהרטי, "Imagine Reading Those Words", לעיל הערה 3.

16. שחר אבן-דר מאנדל, "שום פרשים לא יבואו", הסיפור האמיתי והמזעזע של, 28 בספטמבר 2008, <https://www.hahem.co.il/trueandshocking/?p=806&cpag=1>

נחום חגור, מגי דוהרטי, חבורת "ההם": הספרות – כמושא של קריאה, כתיבה או מחקר, כתשוקה וכהבטחה – הרסה את חייהן. כאשר דוהרטי כתבה על ההיקשרויות שהרסו אותה כאקדמאית צעירה היא כתבה זאת במבט לאחור, שנים לאחר שהצליחה להשתחרר מאחיזתם המאבנת של אותם מערכים מוסדיים ואידיאולוגיים ששימרו עבורה את סצנת הפנטזיה האופטימיסטית: "הלוואי שיכולתי לומר שיצאתי מהספרייה, הפניתי את גבי לקמפוס ואז הסתלקתי גם ממערכת היחסים שלי [...] [אבל] לקח לי שנים לחלץ את עצמי ולקשור את עצמי למושאים אחרים, פחות 'בעייתיים'. היום כבר אינני אקדמאית ואיני כותבת מחקר, אך אני סבורה שכל מה שאני כותבת מושפע ממחשבת ברלנט".¹⁷ אבל דווקא משום שדוהרטי כתבה מן העבר השני של היקשרות משתקת שכבר אינה משתקת כפי שהייתה – ובאופן דומה, דווקא משום שאצל "ההם" מידת הרסנותה של ההיקשרות נותרת לא מוכרעת, ודווקא משום שלפי ברלנט לא כל תחושה אופטימית היא בהכרח אכזרית – האופטימיות האכזרית מופיעה לפנינו בראש ובראשונה כשאלה פרשנית, ולא פעם גם אתית, כאשר אנחנו מבקשים להתבונן בדפוסי החיים שלנו או באלו של הנשים והאנשים המקיפים אותנו. בניסוח פשוט זו השאלה: "האם היקשרותה של סובייקט X לאובייקט Y מהווה למעשה מכשול בפני השגשוג ש-Y הבטיח מלכתחילה?" מה שמתגלה כאן הוא כוחו של מושג האופטימיות האכזרית לא רק ככלי אנליטי אלא גם כמצע להכרה בפוטנציאל ההרסני והמשבש של אותן היקשרויות שעבור חלקנו הן סתם אופטימיות או אגביות ועבור אחרים עשויות להיות עולם ומלואו, אכזריות ושתלטניות. במילים אחרות, דווקא משום שדינמיקת האופטימיות האכזרית היא פרטיקולרית ומשתנה, תלוית תנאים ומיקומים, ולובשת צורות מגוונות עבור סובייקטים וסובייקטיות שונים – אבל גם, בה בעת, נשענת על סטרוקטורות היקשרות מוכרת וניתנת לזיהוי, כמעט אוניברסלית – מחשבת ברלנט מדריכה אותנו לרגישות מחודשת להיקשרויותיהם של אחרים. ביחס לספרות או לחקר הספרות, ובעצם ביחס לכל מושא היקשרות שהוא, "אופטימיות אכזרית", כמושג ביקורתי, מציע את עצמו גם כאופק אפקטיבי של סולידריות פוליטית.

מחשבה ביקורתית במבוי הסתום

האם הספרות הרסה או הצילה את החיים של לורן ברלנט? מה שבטוח הוא שמחשבת ברלנט, לכל אורכה ובכל מופיעה, הייתה כרוכה בשאלת הספרות. בעשור וחצי האחרונים, ובפרט מאז פרסום אופטימיות אכזרית בשנת 2011, זכתה העבודה של ברלנט לתהודה

17. דוהרטי, "Imagine Reading Those Words", לעיל הערה 3.

רחבה וחוצת דיסציפלינות בתחומי ידע שונים של מדעי הרוח והחברה (בין היתר בסוציולוגיה, בהיסטוריה, באנתרופולוגיה, וכמובן בלימודי מגדר ותיאוריה קווירית).¹⁸ אך כמו במקרה של איב קוסופסקי סדג'וויק, בת שיח קרובה של ברלנט ואחת ההוגות המשפיעות בעשורים האחרונים בביקורת התרבות בכלל ובתיאוריה הקווירית בפרט, גם מחשבת ברלנט, אפילו ברגעיה התיאורטיים ביותר, נשאה תמיד את חותמה המובהק והמעודן של ביקורת הספרות העכשווית, הפוסט-פוסט-סטרוקטורליסטית, על הברק הרטורי והתחכום ההרמנויטי המאפיינים אותה. במובן זה, יש דבר מה הולם במיוחד בעובדה שהתרגום הראשון של ברלנט לעברית רואה אור בכתב העת אות, המגדיר את עצמו "כתב עת לספרות ולתיאוריה". ספרות ותיאוריה: אלו, כמדומה, שתי ההיקשרויות האינטלקטואליות המרכזיות המנחות את הקריירה של ברלנט עצמה (למן הדוקטורט בספרות אנגלית שהשלימה בשנות השמונים באוניברסיטת קורנל, ולאורך עשרות שנים של הוראה ומחקר במחלקות לספרות באוניברסיטת שיקגו). ספרות ותיאוריה: המפגש ביניהן הוא המאפשר למעשה מלכתחילה את מהלך ההמשגה הברלנטי; זהו המרחב שבו מתגבשות, מתנסחות – ולפעמים גם מתממשות – ההבטחות התיאורטיות של לורן ברלנט.

כפי שנרמז כבר לעיל, במרחב המבקש לזקק תובנות תיאורטיות מתוך העדות הפוליטית-אפוקטיבית שמוסרת הספרות, בעיית הפרשנות זוכה למקום מרכזי. אומנם המונחים שאותם בוחרת ברלנט להעמיד בחזית התיאוריה (היקשרות, פנטזיה, תשוקה) מבליטים את זיקתה העקרונית למערך מושגי פסיכואנליטי, אך אין זה מקרה שהיא גם מקפידה להסתייג שוב ושוב מאתוס פרשני מסוים שהפסיכואנליזה מעלה על נס. כבר בפסקה השנייה של המאמר המתורגם כאן, היא מדגישה את ההבדל העקרוני בין אופטימיות אכזרית לבין מלנכוליה; ועוד לפני כן, במבוא לספר, היא מצהירה כי אחת ממטרותיו הקונספטואליות של החיבור כולו היא לבסס טענה בדבר הצורך להתרחק מן הדומיננטיות הביקורתית של שיח הטראומה, אשר "נעשה בשמונים השנים האחרונות לז'אנר מרכזי של תיאור ההווה ההיסטורי כסצנה של אירוע חריג שזה עתה ניפץ את

18. לדוגמאות מן ההקשר המקומי לתהודתה ההולכת ומתפשטת של מחשבת ברלנט, ראו למשל את מאמרה של מיכל גבעוני על פוליטיקת התקווה הישראלית, הכולל דיון רגיש ומעמיק באופטימיות אכזרית, מיכל גבעוני "תקוות בטלות: הפוליטיקה הרגשית של החזרה לעתיד", תיאוריה וביקורת, 53, עמ' 101-134; וכן את ספרה מאיר העיניים, גבעוני, עתיד לשעבר: מדריך תיאורטי לחיים במבוי סתום, פרדס, חיפה 2023, אשר קריאתו הנכוחה להטות אוזן להלכי הרוח העמומים והחמקמקים המאפיינים את החיים במבוי הסתום בישראל העכשווית, ובכך להרחיב את מנעד של המחשבה הפוליטית, מהדהדת את סוג הרגישות הביקורתית והפרשנית שאני מבקש לפתח, לקדם ולהמחיש כאן בהשראת ההבטחות התיאורטיות של לורן ברלנט. ראו גם את המושב המיוחד שנערך לזכרה של ברלנט בכנס האגודה הסוציולוגית הישראלית בפברואר 2022, https://youtu.be/ldFJ5YX_264?si=6saOg19893jglSqu

מהלכם השגרתי של חיים רגילים, אשר היו אמורים להמשיך ולהתקדם על מי מנוחות וביחס אליהם אנשים ונשים חשו יציבים ובטוחים.¹⁹ תמונת מציאות כזו, המדגישה את כוחה המכונן (וברמה אחרת, את כוחה המסביר) של הסיבתיות הטראומטית ומתייחסת אל דפוסי החיים שמחוץ לסיבתיות זו כמייצגים מין סטטיות מבורכת של חיים המתנהלים על מי מנוחות, חוטאת לאופן שבו פועלת ומורגשת הפוליטיות של ההווה. במילים אחרות, אף שהן מושג האופטימיות האכזרית הן מושגים כמו טראומה ומלנכוליה מתארים דינמיקה של מעגליות סגורה החוסמת את אופקי השגשוג של הסובייקט, ההסתייגות התיאורטית החריפה של ברלנט נובעת מן ההכרה הביקורתית בכך שדווקא פני השטח של "השגרתי" – ולא החריגה מהם, לא איזו סצנה ראשונית הקודמת להם ונמצאת מחוץ להם – הם מה שדורש כיום, בדחיפות הולכת וגוברת, את תשומת ליבנו הפרשנית. בשביל הסובייקטים הנאו-ליברליים המאכלסים את פרקי אופטימיות אכזרית, תחושת המשבר תמיד כבר מוטמעת במרקם החיים הרגילים, הרוויים בעוצמות משתנות של התמודדות עם סצנות של התפוררות, שחיקה ואף שבר. הז'אנר ההולם לתיאור חייהם הוא לא הז'אנר של האירוע הטראומטי, הדרמטי, הקטסטרופלי ויוצא הדופן, אלא ז'אנר של הסתגלות, התרגלות ומשא ומתן עם שגרתיותו של המשברי. לכן, כפי שברלנט מזהירה, אופטימיות אכזרית מבקש "להימנע מהסגירות של הקריאה הסימפטומטית".²⁰ בכך מצטרף מאמרה של ברלנט לארכיב טקסטואלי צנוע, ההולך ומתגבש בשנים האחרונות מעל דפי גיליונות אות, של תיאוריה עכשווית מתורגמת המבקשת להפנות עורף לדפוסי מחשבה חזקים וחדשניים. כמו עבודתה המבריקה של אן-ליז פרנסואה על אתוס הפעולה הנסוגה, כמו מאמרם המניפסטי של סטיבן בסט ושרון מרקוס על "קריאה של פני השטח" וכמו מסתה פורצת הדרך של סדג'וויק על קריאה פרנואידית מול קריאה מאחה, הטקסט של ברלנט מתנסח מתוך הכרה במגבלותיה של ההרמנויטיקה של החשד ושל ביקורת האידיאולוגיה בגרסאותיה הקלאסיות.²¹ בפרפרזה על סדג'וויק, ניתן לומר כי על פי ברלנט הלוגיקה של גישות אלו – הלוגיקה של החשד, של הטראומה, של הסימפטום – "יודעת כמה דברים היטב,

19. ברלנט, *Cruel Optimism*, לעיל הערה 1, עמ' 9-10.

20. שם, עמ' 15. על הצורך להעמיד אלטרנטיבה לשיח הטראומה ראו גם שם, עמ' 54.

21. אן-ליז פרנסואה, "סודות גלויים: ספרות החוויה הלא-נחשבת, לקראת תיאוריה של פעולה נסוגה (שני קטעים)", מאנגלית: שירן בק, אות, 3, 2013, עמ' 209-240; סטיבן בסט ושרון מרקוס, "קריאה של פני השטח: מבוא", מאנגלית: שגב עמוסי, אות, 9, 2019, עמ' 17-42; איב קוסופסקי סדג'וויק, "קריאה פרנואידית וקריאה מאחה, או: אתה כל כך פרנואיד, אתה בטח חושב שהמסה הזאת היא עליך", מאנגלית: מאיה מיכאלי, אות, 9, 2019, עמ' 145-173. ראו גם שאול סתר, "לקחת בקלות: על הפעולה של אן-ליז פרנסואה", אות, 3, 2013, עמ' 203-207; חן אדלסבורג ואיל בסן, "הדרך שבה אנחנו קוראים, כאן ועכשיו: הקדמה", אות, 9, 2019, עמ' 5-16.

ואחרים – בקושי".²² מה שהיא מתקשה לדעת הוא מה שמתרחש כמכוי הסתום של החברתי-השגרתי, מה שמתווך דרך האפקטים שרוחשים באטמוספירה, מה שמתארע בתחום שברלנט מכנה, בניסוח הולם במיוחד, "הדינמיקה המבולגנת" של ההיקשרות.²³ "עבדתי באוניברסיטה זו במשך שלושים וחמש שנים. כך שבשכילי העבודה הייתה הדבר שתמיד ייצר את תחושת ההמשכיות שלי בעולם" – זו הייתה הדוגמה של ברלנט, בריאיון לפודקאסט של אוניברסיטת שיקגו מ-2019, לאחר האפקטים השכיחים שמציעות לנו היקשרויות, תחושת ההמשכיות-העצמית.²⁴ אבל כאשר המראיין העיר באירוניה כי כולנו יודעים ש"לחיות בשכיל לעבוד" זה לא רעיון טוב במיוחד, התגובה של ברלנט הייתה מסויגת. ההסתייגות לא נבעה, כמובן, מכך שלדעת ברלנט זהו כן רעיון טוב (למעשה, קל לראות כיצד הרעיון הזה מועד לייצר אופטימיות אכזרית); היא נבעה, כמדומה, מרגישות מועצמת למבני העומק המייצרים עבור אנשים ונשים בעולם המודרני צורך בתחושה של עצמיות, שייכות, משמעות או זהות, ולא פחות מכך, מהכרה בממשותן של תחושות אלו. לפעמים אנשים צריכים המשכיות, לפעמים אופטימיות היא באמת דבר חיובי, ובעיקר – לרוב ההיקשרויות שלנו, כסובייקטים של הקפיטליזם ושל הנאו-ליברליזם, אכן מגדירות עבורנו מי אנחנו. החיים העכשוויים רויים במאמצי הסתגלות והתמקחות מול מה שנחוה כמשבריות העמומה, הלא-דרמטית והקשה למיפוי של ההווה הנאו-ליברלי. מסיבה זו נדרשת מידה של נדיבות הרמנויטית (או כפי שכינתי אותה לעיל, "סולידריות") כאשר אנחנו מבקשים להפעיל את כלינו הביקורתיים לנוכח אותו מרחב היקשרות ופנטזיה שבו אנשים ונשים מתמרנים בין ה"הצילה" ל"הרסה", בין ה"אופטימיות" ל"אכזרית". לכן ההגות של ברלנט, שאין בה שמץ מן ההיקסמות הביקורתית המוכרת לעייפה מפוזיציות הרואיות או חתרניות, אינה מבקשת להטיף לשבירת כל ההיקשרויות שלנו, אינה קוראת להשלכת כל תחושת אופטימיות מחוץ לחלון. הרי בין אם נרצה או לא נרצה – כפי שמדגימים אשברי, ג'ונסון וריימן; דוהרטי, חגזר ו"ההם"; חיי שלי וככל הנראה גם חייך שלך – אנחנו מתנהלים בתוך דינמיקה מבולגנת יותר או פחות של היקשרויות, מדשדשים, בצורה זו או אחרת, בין מבואות שעלולים (או לא) להתגלות כסתומים. אם המחשבה של ברלנט מבהיקה אל מול תמונת מציאות קודרת זו כ"רגע של נורה נדלקת, כמו בסרטים מצוירים", הרי זה משום שהיא מעניקה לנו כלים להבין כיצד, למרות הכול, ניתן לפעול,

22. ראו סדג'וויק, "קריאה פרנואידית וקריאה מאחה", לעיל הערה 21, עמ' 152.

23. ברלנט, *Cruel Optimism*, לעיל הערה 1, עמ' 15.

24. "Why Chasing The Good Life Is Holding Us Back, With Lauren Berlant", episode 35 of the audio podcast *Big Brains*, November 4, 2019, <https://news.uchicago.edu/podcasts/big-brains/why-chasing-good-life-holding-us-back-lauren-berlant>

להרגיש ולחשוב בתוך ולנוכח מידותיו של ז'אנר המכוי הסתום; כיצד ניתן לבקר, לפרק ולפעמים אף לארגן מחדש את שפע ההבטחות, הפנטזיות וההשקעות הרגשיות שגורשות, עבור כל אחת ואחד מאיתנו, את מה שנחוה, במלוא רוויתו האפקטיבית, כלומר הפוליטית, כרגע ההווה.